

Sompio-seura 50 vuotta

Mutenia 7.8.2021, Asta Valkonen puheenjohtaja

Silimäniterhän! Nethän oli entisiä lokkalaisia, Pyhäjärven siskokset, Pyhä-Selemin jälkeläisiä suorhan alenevassa polovessa.

Eeva-Mari Äärelä, Reeta Ikonen ja Makreta Pyhäjärvi. Sati ettei vain Makreta asu vielä Lokassa.

Ensimmäinen laulu oli Kauko Markukselan Sompion kehtolaulu.

Toinen laulu taas kertoi yhdestä Sompion kuuluisimmista pyytömiehistä Augusti Tipatohvista.

Oikealta nimeltään hän oli Yli-Lokka, suutari ja Sompion yksinäinen kiertelijä.

Nuoremmalle väelle tievoksi, että Sompion pyytäjät ovat aina elänhet kulloinkin virassa olevan nimismiehen aikaa. Näin kirjotti Lauri Hihnavaara Luiron laulu -kirjassaan.

Lauri oli sompiolaisen elämänmuodon tallentaja. Ilman häntä olisivat kenties unohtuneet Pärrät, Kevarit, Tipatohvit, Ollin-Jaket ja monet muut entisaikojen merkkihenkilöt.

Oli Hihna-Lassilla kirjoituksissaan myös romanttinen puolensa.

Kuunnelkaapa tätä, kuinka kauniisti hän kuvaa kesäisen hämärän vintin tunnelmaa:

...yö oli kaunis, leuto tuuli kuljetti pilviä ja kuu valaisi...nousimme vinttiin, missä hajuheinän tuoksuinen rankinen odotti. Kupsitussa rankisessa olimme kuin Jumalan kainalossa, eikä aamua ollut olemassakaan.

Hihna-Lassi kutsuttiin kunniajäseneksemme vuonna 2020.

Tervetuloa tänne Muteniaan, Nattasten sylhin! Kylhän, joka oli aikoinhan Suasten, Suikkien, Pelkosten, Pokurien ja Karppisten kylä niin kuin Samuli Paulaharju kirjassaan Sompio 1930-luvun lopulla kertoo.

Polkua pidetään elämänkulun vertauskuvana.

Samuli Paulaharju kuvaa Sompio-kirjassaan polkua:

"Polku tunsi kylänsä, ja kylä tunsi polkunsä, se oli samaa henkeä kylän kanssa. Jokainen oli sitä hiertänyt ja hipsutellut, jokainen oli jättänyt siihen jotakin olemuksestaan. Se oli tuttu, se oli kuin ystävä".

Sompion kylien polut on vesi peittänyt. Mutta ne polut, jotka ovat menneiltä ajoilta piirtyneet meidän muistoihimme, pysyvät.

Osa poluista tosin häviää, mutta tärkeimmät, tunne ja muisto Sompioista, säilyvät. Näiden polkujen vaalimisesta ja jatkumisesta haluamme pitää seurana huolta.

Näiden muistojen siirtäminen tuleville sukupolville on meidän varttuneempien tehtävä.

Seuramme pitkäaikainen sihteeri ja kunniajäseneksi kutsuttu Katri Alakorva kirjoittikin vuonna 1970 näin:

Mutta Luoja

suuressa viisauudessaan

jätti ihmisille muistot, joita suuriinkaan vesi ei voi hukuttaa

ei pyyhkiä pois

muistot, jotka aikojen saatossa vain kirkastuvat.

Rieston Mikko, supliikkimiehiä, puhutteli palanneita pääskysiä väärteinä, otti lakin päästään, lauloi heille:

"Sanoppa kerta, pääskönen, mulle,

että mikä sinut tänne toi.

Parempiko Lapinmaa sulle,

muita maita olla voi?

Senkö tähän tänne tulit,

kun se on sun synnyinmaas?

Siksikö matkan pitkän kuljit,

että näkisit sen taas?

Lennä, liehu, rakentele

seinälle pieni pesäsi,

iloksemme visertele

ja vietä täällä kesäsi!"

Nämä sanat sopivat myös meille, jotka olemme tulleet lyhyen tai pitkän matkan tänne Muteniaan, juhlimaan omaa kotiseutuyhdistystämme, Sompio-seuraa.

Mikä saa meidät sitten lähtemään? Sanotaan, että juurien, oman kasvupohjan etsiminen ja tunnistaminen on arvokasta.

Tietoisuus omista lähtökohdista ja kaiken perinteen hyväksymisestä sekä arvostamisesta antavat myöhemmälle elämällemme suunnan ja voiman.

Juhlan valmistelusta ja järjestelystä haluan kiittää juhlatoimikuntaa: Lea Alakorva-Pernua, Virve Peunaa, Veli-Matti Muteniaa. Lisäksi kiitokset Kemijoki Oy:n aluepäällikölle Jyrki Autille erinomaisesta yhteistyöstä. KIITOS MYÖS KAIKILLE JUHLAAMME TUKENEILLE!

HYVÄT VIERAAT, OLETTE LÄMPIMÄSTI TERVETULLEITA!

Seuraavaksi kuulemme kahden eri sukupolven muistelukset kotiseudustaan.

Siiri Alakorva-Balagovicin ja Laura Nurmelan. Siiri on jo yli 90-vuotias ja hänen muisteluksensa meille lukee hänen veljentyttärensä Lea Alakorva-Pernu. Laura Nurmela lukee oman kertomuksensa nuoruusvuosiltaan.

HISTORIIKKI, Asta Valkonen puheenjohtaja

Sompio-seuran pohja luotiin vuonna 1926.

Suomessa tuohon aikaan herätettiin henkiin maamiesseura-aatetta. Niinpä Sompioonkin saapui talvella 1926 tuon ajan konsultti nostattamaan maamiesseurahenkeä. Tilaisuus pidettiin Lokassa, ja heti sen jälkeen sinne perustettiin maamiesseura. Toiminnassa oli mukana myös Korvasen kyläläisiä.

Sompiossa elettiin tuolloin metsästäen, kalastaen, poroja hoitaen ja peltoja viljellen. Elettiin vahvaa luontaistalouden aikaa.

Joista ja järvistä nousi kalaa. Syksyisin sompiolaiset kokoontuivat nousukalan pyyntiin Sompiojärvelle. Saalis suolattiin talven varalle. Metsä tarjosi erilaista viljaa: lintuja ja marjoja. Jokivarsiniityiltä niitettiin heinä kotieläimille ja poroille täytyi varata jäkälälimppuja.

Sitten seurasivat raskaat sotavuodet evakkoineen ja jälleenrakentamisen rankat ajat. Poltettujen talojen tilalle piti rakentaa uudet asumukset. Elämä oli aloitettava alusta.

Kotiseudulle palaamisessa oli myös vaaransa. Oli varottava miinoja ja muita räjähtämättömiä ammuksia. Uhreiltakaan ei vältytty.

Vuonna 1946 Lokkaan perustettiin oma maamiesseura, ja Sompion maamiesseura jatkoi Korvasessa.

Voimia kysyneiden jälleenrakentamisvuosien jälkeen 1960-luvulla alkoi suuren tekojärven rakentaminen Sompioon.

Taas oli muutto edessä. Ja nyt se oli lopullinen.

Sompiolaiset löysivät vähitellen uudet asuinpaikkansa, ja elämä saatiin pikku hiljaa raiteilleen.

Sompiolaisuus ei kuitenkaan unohtunut. Päätettiin perustaa Sompio-seura.

Seuran perustamiskokous pidettiin elokuussa vuonna 1970 Sodankylässä.

Seuran tavoitteiksi nostettiin vanhan Sompion perinteen vaaliminen ja tallentaminen sekä yhteydenpito sompiolaisten kesken.

Jo ensimmäisessä vuosikokouksessa valittiin toimikunta, jonka tehtävänä oli neuvotella Kemijoki Oy:n ja Metsähallituksen kanssa retkialueen hankkimisesta seuralle sekä muistomerkkien saamisesta veden peittämiä kylien paikoille. Tavoitteena oli myös muuttaa Sarvikotamaantien nimi Sompiontieksi. Siitä kirjelmöitiin silloiselle Lapin piirin tie- ja vesirakennuslaitokselle.

Seuran toimintaan kuuluivat alkuun yhteiset retket ja kokoontumiset vanhan Sompion alueelle.

Sompiojärven kiiskismarkkinoiden perinteiden jatkaminen seuran toiminnan puitteissa keskustelutti silloista seuran väkeä. Seura päätti, että kiiskismarkkinaperinnettä jatketaan. Vuonna 1972 saatiin Metsähallitukselta lupa kotapaikan rakentamiseen. Rakennuslupa myönnettiin edellyttäen, että rakentamisessa noudatetaan "vanhaa sompiolaista tyyliä".

Näin nousi kammi Akmeelinkummulle.

Seuran toimesta on aikoinaan merkattu retkeilypolku Sompiojärveltä Kiilopäälle asti. Kyseessä on ns. Ruijan polku, joka toimi yhteysreitteinä, tiettömän ajan valtaväylänä Sompioista Ruijaan. Polulla oli aikoinaan suuri merkitys kauppareitteinä. Ruijasta haettiin myös parempaa elämää.

Selvittääkseen Ruijan polun taustaa Sompio-seura lähestyi historioitsija Samuli Onnelaa, joka vastauskirjeessään kertoi hyvin yksityiskohtaisesti polun alkuperästä. Varhaisin merkitty matkustaminen tämän reitin kautta on vuodelta 1598, jolloin Piitimen ja Luulajan Lapin vouti Olavi Burman matkusti seurueineen Kaarle Herttuan käskystä Kemistä Kuolaan.

Löytyypä Onnelan vastauksesta myös sompiolaisia nimiä. 1800-luvun lopulla tien rakentamista olivat vaatimassa mm. talokas Hannu Tapio eli Karppinen ja neljä muuta asukasta Sompion kylästä.

Ruijanpolun puoliväliin Kattukaiselle saatiin Metsähallitukselta lupa rakentaa kota yöpymispaikaksi seuramme jäsenille vuonna 1977.

Nämä molemmat kammit, Akmeelinkumpu ja Kattukainen, on hiljattain talkoilla kunnostettu.

Tässä vaiheessa on syytä kiittää seuramme kaikkia talkoolaisia sekä seuraamme luotsanneita puheenjohtajia.

Vanha sodalta säästynyt Uulala, Luirojokivarressa, on seuramme hallinnassa.

Vuoden 1975 lopulla Sompio-seuran johtokunta päätti kokouksessaan lähestyä Kemijoki Oy:tä Yliluivolla sijaitsevan Uulalan luovuttamisesta Sompio-seuralle retkeily- ym. käyttöön. Tämän toimenpiteen tarkoituksena oli ennen kaikkea säilyttää rakennus ja pitää se kunnossa. Onhan rakennus yksi niitä harvoja ennen sotia rakennettuja Sompion alueen jäljellä olevia rakennuksia.

Vuonna 1976 Kemijoki Oy luovuttikin Uulalan nimellisuokraa vastaan seuramme käyttöön.

Vuonna 1978 tehdyn vaihtosopimuksen perusteella Uulalan omistus siirtyi Sodankylän kunnalle.

Kunta puolestaan siirsi vuonna 1980 tehdyllä sopimuksella Uulalan hallintaoikeudet Sompio-seuralle.

Tehdyn sopimuksen tarkoituksena oli tukea Sompio-seuran kotiseututyötä, jonka yhtenä tavoitteena oli paikallisen rakennuskulttuurin säilyttäminen.

1990-luvun lopulla käytiin neuvotteluja Uulalan mahdollisesta remontista ja entisöinnistä.

Uulalasta onkin pidetty hyvää huolta. Sodankylän kunnan ja Sompio-seuran yhteistyö on ollut tuloksellista.

Tästä on osoituksena se, että Uulala palkittiin vuonna 2010 Hurrikas-palkinnolla, jonka Lapin Rakennusperinneyhdistys myöntää kohteelle, jossa on ansiokkaasti vaalittu vanhaa rakennusperinnettä.

Uulalan kunnossapitoon on vaikuttanut merkittävästi silloinen kunnanjohtaja Lasse Näsi.

Uulalan pihapiiriin on rakennettu sauna, kaksikin. Ensimmäinen sauna valmistui helteessä ja paarmojen puremien myötä 1978. Uulalan toinen sauna valmistui 2001, ja sen rakentamiseen myötävaikutti silloinen kunnanjohtaja Martti Pura.

Vanhempi sauna muunnettiin vastikään pikkukämpäksi pienemmän porukan tarpeisiin.

Uulalaa ei voi ohittaa mainitsematta partisaanien surmatyötä, josta kertovat vielä luotien jäljet päärakennuksen ulko-ovessa. Tästä surmatyöstä kertoo muistolaatta Uulalan pirtin seinällä.

Entisestä Sompiosta saa monipuolisen kuvan Samuli Paulaharjun kirjasta Sompio.

Pohjatyön kirjaa varten Paulaharju teki asumalla Korvasessa ja Muteniassa Jenni-vaimonsa kanssa. Kirjassaan hän kertoo elävästi lyirisellä tyyllillään 1900-luvun alun Sompion kylien elämää.

Oulu-seuran aloitteesta vuonna 1993 perustettiin Samuli Paulaharjun patsastoimikunta, johon kutsuttiin Lapista kolme edustajaa: maaherra Asko Oinas, maakuntaneuvos Lasse Näsi sekä Sompio-seuran edustajana varapuheenjohtaja Aino Alakorva.

Entisten Sompion kylien: Korvasen, Mutenian, Rieston ja Kurujärven kylien paikoilla on nykyään muistomerkki. Niiden pystyttäminen on ollutkin seuramme pitkäaikaisena tavoitteena.

Kemijoki Oy ja Sodankylän kunta ovat tukeneet muistomerkkien pystyttämistä.

Viimeisenä on pystytetty Mutenian muistomerkki vuonna 1997, jonka olettekin tällä kummulla nähneet. Setäni Reijo Keskitalo on suunnitellut muistomerkin laatan.

Eräs perinteitä tallentava harrastus on vanhojen valokuvien kerääminen seuran arkistoon.

Tämän työn aloitti pitkäaikainen sihteerimme Katri Alakorva ja sitä jatkaa hänen tyttärensä Lea Alakorva-Pernu. Kansiot ovat täällä juhlapaikalla nähtävillä.

Seuralla on ollut useita valokuvanäyttelyitä, joista viimeisin järjestettiin Oulun Historiaseuran kutsumana Kveeniseminaarin yhteydessä vuonna 2016. Kuvat kertoivat vanhasta Sompiosta. Valokuvat herättivät suurta mielenkiintoa ja näyttelyissä kävikin runsaasti kiinnostuneita. Valokuvat olivat esillä Sodankylän kirjastossa. Näyttely vieraili myös Savukoskella.

Seurallamme on oma viiri, joka otettiin käyttöön seuran täyttäessä 20 vuotta. Olemme Kotiseutuliiton jäseniä. Seurallamme on myös omat kotisivut, joiden avulla voi perehtyä seuran toimintaan ja tutustua tuleviin tapahtumiin.

Jäsenmäärämme on tällä hetkellä 256, joista ainaisjäseniä on 22.

Seuramme tukikohdat ovat meille paikkoja, joissa voimme siikakeiton syönnin lomassa yhdessä muistella kadonnutta Sompiota.

Varsinkin heti altaan tulon jälkeen yhteiset kokoontumiset tarjosivat sen ajan vertaistukea kotiseutunsa menettäneille.

Täytyy kuitenkin katsoa tulevaisuuteen. Mikä on seuramme tehtävä? Ikääntyvän sukupolven velvollisuus on ylläpitää sompiolaista henkeä sekä siirtää tietoa, perinteitä ja tapoja nuoremmille sukupolville, jotka eivät konkreettisesti ole sompiolaisuutta kokeneet, mutta heille on tärkeää olla juuristaan tietoisia.

Alkusanoissa viittasin polkuun elämänkulun vertauskuvana. Luenkin lopuksi otteen seuramme kunniajäsenen Andreas Alarieston laulusta:

aamu aurinkon loisto ja illan kuu,

sielä polku ja pihlaja puu,

vaikka umpehen kasvanut polku jo lie,

sinne aatokset vieläkin vie,

lailla lintujen vieläkin laulella saa,

vaikka varjossa illan kuun,

mikä kerran on ollut ei unhoon jää,

kaiken elää voi uutestaan